

Unit Direktoratet for IKT og fellestjenester
i høyere utdanning og forskning

Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo

Telefon 21 02 34 00
Besøksadresse Tullins gate 2

Kontingentskonto 8101 51 77837
Bankkonto annet 8101 28 96883

post@forskerforbundet.no
www.forskerforbundet.no

Foretaksnr 971 422 505

Deres ref:

Vår ref: 206469/1

Vår dato: 11.05.2020

Forskerforbundets innspill til digitaliseringsstrategien for universitets- og høyskolesektoren

Forskerforbundet viser til Units invitasjon av 28. februar og oversender med dette innspill til arbeidet med digitaliseringsstrategien for universitets- og høyskolesektoren (2021-2024). Forskerforbundet går ikke i detalj på alle enkeltspørsmålene i innspillsnotatet, men peker på noen overordnede problemstillinger vi mener er viktige for å lykkes i arbeidet med en hensiktsmessig digitalisering innenfor høyere utdanning og forskning.

Et omfattende målbilde

Forskerforbundet er i utgangspunktet positive til en felles satsing på digitalisering i sektoren. Dette kan på utvalgte områder være rasjonelt og kunne gi ansatte bedre rammebetingelser for å utføre kjerneoppgavene. Samtidig vil vi påpeke at den gjeldende digitaliseringsstrategien er ambisiøs. Nå varsles det at «målbildet» skal utvides ytterligere, deriblant med et enda sterkere fokus på innhold i utdanningene eller mer målrettet forskningsinnsats. Regjeringen er også tydelig i sine forventninger om oppfølging fra sektorens side og stiller krav om økt omstillingstakt (jfr. blant annet Nybø på UHR-konferansen i november 2019).

Forskerforbundet finner det nødvendig å peke på at digitalisering føyer seg inn i en lang rekke krav om videreutvikling og omstilling til institusjonene og de ansatte, herunder økt internasjonalisering, styrket arbeidslivsrelevans, overgang til åpen forskning, klima og bærekraft, livslang læring eller fremragende forskning. Når ytterligere målsettinger legges til digitaliseringsstrategien må det tas høyde for at sektoren over tid har stått i store reform- og omstillingsprosesser. Digitaliseringen er ment å forenkle og vil på sikt kunne frigjøre ressurser. Samtidig innebærer digitalisering store endringer i hvordan ansatte jobber og organisasjoner fungerer. Det dreier seg om krevende organisatoriske endringer, strategisk, men også i hverdagen. Det forutsetter god ledelse, legitimitet og kontinuerlig involvering av de ansatte. Ny praksis skal etableres og institusjonaliseres. Det tar tid dersom det skal få reelle og ønskede effekter.

Forskerforbundet vil derfor understreke at eventuelle gevinster ikke kan hentes ut før de er dokumenterte og reelle, og da benyttes til kvalitetsutvikling på undervisning og forskning slik at midlene ikke trekkes ut av sektoren. I mellomtiden

må sektoren sikres tilstrekkelig handlingsrom til å realisere omstillingene, herunder også å ta i bruk digitale verktøy på en måte som støtter opp om kjerneaktivitetene.

Institusjonell autonomi og akademisk frihet

Digitaliseringsstrategien omfatter både den faglige og den administrative virksomheten ved institusjonene. Forskerforbundet mener det er avgjørende at strategien og tilhørende implementeringsplaner (jfr. Units handlingsplan) tar hensyn til institusjonenes autonomi og til ansattes akademiske frihet i utdanning og forskning. Det betyr blant annet at digitale fellesløsninger eller plattformer for faglig virksomhet ikke må komme i konflikt med sektorens mulighet til å forvalte sin autonomi. Standardisering må veies opp mot brukernær utvikling og innovasjon. Det er et uttrykt ønske å ivareta mangfoldet i sektoren. Det må også omfatte digitalisering og innebære at det er rom for lokale tilpasninger og særpreg samt fagnære løsninger tilpasset det enkelte studieprogram eller forskningsprosjekt. Hensiktsmessig digitalisering må innebære at det utvikles løsninger som støtter opp om kjerneaktivitetene og som fungerer for ansatte og studenter. Det forutsetter høy grad av medvirkning for berørte ansattgrupper, og at strategien gjennomføres i nært samarbeid og forståelse med institusjonene og ikke i form av pålegg. Det finnes dessverre for mange eksempler på at det innføres lite brukervennlige systemer som gjør arbeidsdagen mer tungvint eller som skyver arbeidsoppgaver mellom grupper av ansatte uten at dette kommer fram på forhånd (jfr. blant annet merarbeid for vitenskapelig ansatte i forbindelse med Canvas og Leganto).

Ressurser til kjerneoppgaver, videreutvikling og omstilling

Det er de siste årene avsatt betydelige midler til digitalisering i universitets- og høyskolesektoren. Dette har i stor grad vært forbeholdt investeringer i infrastruktur og nye IKT-studieplasser. I tillegg kommer stimulerings- eller utviklingsmidler som tildeles på konkurransebaserte arenaer forvaltet av DIKU. Samtidig har ABE-reformen resultert i kutt på mer enn én milliard kroner i UH-sektoren. ABE-kuttene er ment å effektivisere administrasjonen og redusere antall stillinger, men i realitetene er dette stort sett osthøvelkutt i institusjonsbudsjettene som igjen rammer kjernevirksomheten forskning og undervisning. Det rapporteres om økt press på administrativt ansatte og flere administrative oppgaver skyves over på de vitenskapelige. Resultatet er mindre tid til forskning og videreutvikling av undervisningen. Når sektoren nå møter eksplisitte krav om økt satsing på IKT, i form av flere studieplasser og IKT-kompetanse som en integrert del av alle studieløp, må det være et ressursmessig handlingsrom til dette.

ABE-reformen er begrunnet i et ønske om effektivisering og hensiktsmessig bruk av offentlig midler. Digitalisering følger mye av den samme logikken. Det er vesentlig at forventninger om effektivisering ikke blir så stort at det ikke lar seg gjøre å realisere omstillingene eller kvalitetsutviklingen. Digitaliseringsstrategien må ikke bli et mål i seg selv, den må støtte oppunder kjerneoppgavene til institusjonene og ha som overordnet målsetting økt kvalitet på undervisning, forskning, formidling og støttetjenester. God undervisning, som også inkluderer utvikling av IKT-kompetanse, utvikles best av sterke fagmiljøer med forutsigbare rammer og arbeidsvilkår. Det forutsetter stabile og økte basisbevilgninger i hele sektoren, herunder flere ansatte i faste, kombinerte stillinger og fullfinansiering av studieplasser. Særskilte satsinger, som DIKUs kvalitetsprogrammer, må finansieres i form av friske midler over statsbudsjettet.

Ansattes kompetanse

Forskerforbundet har ved flere anledninger påpekt manglede fokus på de ansatte og deres kompetanse som helt avgjørende for å nå de målsettingene som settes for sektoren. Langtidsplan for forskning og høyere utdanning definerer Norges forskningsambisjoner, men nevner knapt forskerne. NOU 2019:12 Lærekraftig

utvikling er gjennomgående opptatt av arbeidslivets behov og arbeidstakernes kompetanse, men nevner knapt de ansatte i UH-sektoren som skal tilby de fleste fleksible eller arbeidslivstilpassede utdanningene. Dette gjenspeiles også i den nylig fremlagte Kompetansemeldingen (Meld. St. 14 (2019-2020)). Det er de ansatte som skal sikre at studentene «møter aktiviserende og varierte læringsformer der digitale muligheter utnyttes» (MU1) og «opplever data og teknologi integrert i fagene slik at dette utvikler den digitale dannelsen rundt begrensninger og implikasjoner ved teknologibruk» (MU2).

Dersom man skal lykkes med digitaliseringsstrategien, så forutsettes et langt sterkere fokus på ansattes kompetanse. Målene om at «ansatte har god og digital kompetanse innenfor rammen av en samarbeids- og delingskultur» (MU4) og at «de opplever et bredt tilbud av applikasjoner, digitale verktøy og tjenester som støtter gjennomføringen av utdanningene» (MU5) forutsetter tilrettelegging, medvirkning og målrettet kompetansebygging.

Undersøkelser tyder på at viljen til å videreutvikle undervisningen er stor blant vitenskapelige ansatte, men også at tid og ressurser er en mangelvare (jfr. NOKUTs underviserundersøkelser). Vitenskapelig ansatte må få mulighet til å tilegne seg kompetanse i digitale læringsverktøy- og undervisningsformer. Tekniske og pedagogiske ferdigheter må inngå som del av UH-pedagogiske basiskurs, samtidig som det gis rom for nødvendig påfyll og ønsket spesialisering gjennom karriereløpet. Dette må sees i sammenheng med etableringen av meritteringsordninger for undervisning og økte krav til formell i undervisningskompetanse som følger av forskrift om ansettelse og opprykk i utdannings- og forskerstillinger. Tilsvarende må det være god tilgang til administrative støttetjenester tilknyttet undervisningsaktivitetene. I APIKS-undersøkelsen (NIFU Rapport 2019:2) rapporterer vitenskapelige ansatte om dårligere støttefunksjoner for både forskning og undervisning de siste årene. Det er et lite heldig utgangspunkt for de målsettingene digitaliseringsstrategien trekker opp.

Digitalisering av utdanningene

Økt bruk av digitale verktøy eller teknologisk drevet undervisning er ikke et mål i seg selv. Det må oppleves som meningsfylt for ansatte og studenter og skal først og fremst støtte opp under undervisnings- og læringsarbeidet. Digitaliseringen må være kunnskapsbasert, legge til rette for bruk av kompetanse utviklet ved det enkelte lærested og i dialog med studentene om deres erfaringer når det gjelder opplevd læringsutbytte av for eksempel videoforelesninger, streamede forelesninger, webinarer eller gruppearbeid med og uten lærer i digitale rom. Det bør avsettes midler til mer forskning på undervisning og læring ved bruk av digitale verktøy. Det er jobbet intenst denne våren med å utvikle nye digitale undervisningsløsninger, men vi vet for lite om konsekvensene for de ansatte og studentene.

Tilsvarende må en innholdsmessig digitalisering av utdanningene (jfr. MU2) tilpasses det enkelt fags eller studieprogramms egenart og utvikles av fagmiljøene selv. Når det gjelder yrkes- og profesjonstilpasset digital kompetanse mener Forskerforbundet dette må utvikles i nært samarbeid med profesjonene og med blick for behovene i det praksisfeltet det utdannes til. Her er naturlig å se for seg tett samarbeid med både UHRs fagstrategiske enheter og profesjonsforeningene.

Forbundet har registrert at sektoren nå planlegger for økt bruk av digital undervisning. Dette må gjøres i samarbeid og samråd med ansatte og studenter. Det er forståelig at institusjonene må planlegge for en oppstart av høstsemesteret som tar høyde for usikkerhet knyttet til smittesituasjonen og som skisserer ulike kombinasjoner av digitale og fysiske møter. Samtidig er det bekymringsfullt at enkelte institusjoner fatter vedtak om økt digitalisering uten at

tjenestemannsorganisasjonene er inkludert i beslutningsprosessene. Medbestemmelse og medvirkning er en forutsetning for at digitaliseringen skal oppleves som meningsfylt for både ansatte og studenter. Både myndigheter og institusjonsledelse må ta på alvor at unntakstilstanden også har satt spor hos de ansatte og at mange er slitne. Vårens dugnadsinnsats kan ikke bli normaltilstand. Det må være dialog om ansattes arbeidsvilkår og ressursbehov knyttet til planlegging av digital undervisning, undervisning utover normalarbeidstid, endringer i gruppestørrelse med videre.

Digitalisering av utdanning innebærer også utvikling i retning åpen utdanning og økt deling av undervisnings- og læringsressurser. Det berører i høyeste grad vitenskapelig ansattes arbeidsvilkår, og aktualiserer spørsmål om opphavsrett til det digitale undervisningsmateriale som lages. Dette reguleres dels av arbeidskontrakter mellom foreleser og læresteder, og av åndsverkloven. Forskerforbundet mener det er nødvendig med en prinsipiell debatt omkring opphavsrett til læringsmaterialet. Dette for å ivareta vitenskapelig ansattes faglige integritet og immaterielle rettigheter, og for å sikre lik og forutsigbar praksis på tvers av institusjoner. De ansattes fagforeninger må her spille en sentral en rolle.

Forskning

Teknologiutvikling og digitalisering er en viktig drivkraft i overgang til åpen forskning. Forskerforbundet viser her til innspillene til lisensutredningen og Forskningsrådets policy for åpen forskning. Overordnet er vårt standpunkt at åpen forskning må ivareta så vel samfunnets som forskernes interesser. I dette ligger blant annet hensynet til akademisk frihet og forskeres mulighet til å velge en faglig, relevant publiseringskanal. Andre helt vesentlige momenter er kvalitet og hensiktsmessig bruk av offentlige ressurser. Samfunnet må kunne stole på forskningsresultater, forskere må vite at tidsskrift eller publiseringsplattformer etterlever anerkjente vitenskapelige krav og kriterier til kvalitetssikring i forkant av publisering.

Når det gjelder digitaliseringsstrategien mer spesifikt er det vesentlig at det velges løsninger som ivaretar forskere i hele kunnskapssektoren og bredden av fagtradisjoner. Digitalisering må bidra til en tilnærmet lik tilgang til å publisere, til forskningsdata og offentlige data, til vitenskapelige publikasjoner og forskningsformidling for alle sektorer (jf. MF1 om forskere). Dette er viktig for å sikre at samarbeid fungerer på tvers av sektorer, men også for å få tilnærmet like konkurranseforhold der det er relevant. Forskerforbundet vil peke på at digitaliseringsstrategien også må ha blick for arkiv-, bibliotek- og museumssektoren. ABM-sektoren er i aller høyeste grad også gjenstand for digitalisering og har i likhet med UH-, institutt- og helsesektor forskning- og utviklingsarbeid som del av sitt samfunnsoppdrag.

I digitaliseringsstrategien er det tydelig forventninger til at forskere skal gjøre resultater fra forskningen (publikasjoner, data og annet) enkelt gjenfinnbare og i så stor grad som mulig tilgjengelige for gjenbruk (MF2). Forskerforbundet vil her peke på en økende bekymring knyttet til faktiske publiseringskostnader. Overgang til åpen tilgang og «publiser-og-les»-avtaler sikrer riktignok flere lesetilgang, samtidig er det fare for at publiseringskostnadene hindrer tilgjengeliggjøring av kunnskap. Det er hverken samfunnet eller forskernes tjent med. Vi vil også minne om behovet for at forskere i ABM-sektoren får reell mulighet til å registrere sine arbeidet i Christin. Her er intensjonsvedtak fattet, men implementeringen trekker ut i tid.

Rollefordeling og balanse mellom nasjonale føringer og lokale behov

Det er vesentlig at digitaliseringsstrategien og oppfølging av denne er tydelig på hvordan roller og ansvar fordeles, herunder hvilke føringer UNIT kan legge på de enkelte institusjonene og hva institusjonene kan forvente at UNIT leverer av

tjenester. Ambisjonsnivå og nasjonalt forankrede digitaliseringsinitiativer må sees i sammenheng med konkrete behov i sektoren og utfra en prioritert liste over hva som kan og bør gjennomføres. (jfr. også Units handlingsplan for digitalisering). Det må videre gjøres grundige vurderinger av kostnadsbildet knyttet til investeringer og drift, og framgå tydelig hvordan kostnader fordeles mellom Unit og institusjonene, inkludert hva som regnes som anskaffelseskostnader og hva som påløper av lisenser eller utgifter til opplæring og vedlikehold. Eventuelle overskridelser tilknyttet fellesanskaffelser bør ikke belastes institusjonenes budsjetter.

Forskerforbundet mener man må sørge for en tydelig ansvarsfordeling for å unngå unødvendig byråkrati eller forsinket gjennomføring av nødvendige tiltak eller initiativer som institusjonene og fagmiljøene selv har tatt. Vi viser i denne forbindelse til det pågående arbeidet med stortingsmelding om styring av universitets- og høyskolesektoren, hvor helhetlig styring og ivaretagelse av institusjonenes autonomi er trukket fram som sentrale målsettinger. I dette ligger også problemstillinger knyttet til direktoratifisering og behovet for samordning av den totale styringen av sektoren.

Forskerforbundet mener Units oppfølging av digitaliseringsstrategien ikke må gjennomføres i form av pålegg. Eksplisitte krav til institusjonenes arbeid må eventuelt komme fra Kunnskapsdepartementet. Dette for å unngå utydelige eller lite oversiktlige styringsbilder sett fra institusjonenes og de ansattes side. UH-lovutvalget foreslår nettopp at myndighetenes styring av universitets- og høyskolesektoren samlet sett bør bli noe mindre enn i dag fordi dagens omfattende styring av universitets- og høyskolesektoren på sikt kan virke negativt inn på universiteter og høyskolars rom til å utvikle virksomheten. Dette gjelder også digitalisering.

Medbestemmelse

Både gjeldende digitaliseringsstrategi og Units handlingsplan vektlegger sterk grad av brukerinvolvering. Det er bra. Samtidig ser Forskerforbundet med bekymring på den avgjørende betydning BOTT-samarbeidet spiller for beslutninger omkring felles, standardiserte, administrative og tekniske tjenester og prosesser. Dette er løsninger som vil få stor betydning for særlig administrativt ansatte, og hvor en ser for seg at BOTT-standardene på sikt skal omfatte hele universitets- og høyskolesektoren. Det betyr at det fattes beslutninger i BOTT-prosjektene som også kan komme til å gjelde for institusjoner som per i dag ikke er inkludert i samarbeidet (jf. også innspill fra enkeltinstitusjoner til Units handlingsplan i 2019).

Forskerforbundet har siden februar 2019 vært opptatt av å sikre at ansatte eller tillitsvalgte fra berørte virksomheter er representert i arbeidet, jfr. § 12 i hovedavtalen som slår fast at medbestemmelse skal utøves der hvor det etableres prosjekter, styringsgrupper eller interimorganisasjoner i saker som kan få stor betydningen for de ansattes arbeidssituasjon. Fordi løsningene som velges med stor sannsynlighet vil omfatte hele universitet- og høyskolesektoren og dermed vesentlig berører arbeidstakere i flere virksomheter, har forbundet bedt om en omstillingsavtale jf.. Hovedavtalens § 11 for å få medbestemmelse på tvers av prosjektet. Unio har fulgt opp dette overfor departementet. Vi har så langt ikke fått gjennomslag for dette, og Forskerforbundet er opptatt av at det snarest etableres gode rammer for medvirkning for ansattes organisasjoner i prosesser som vil kunne medføre omstillinger innenfor rammen av BOTT-samarbeidet.

BOTT-samarbeidet og mål om etablering av fellestjenester er et tydelig eksempel på hvordan digitaliseringen griper inn og endrer ansattes arbeidshverdag. Mål om innsparing, outsourcing og endring av arbeidsoppgaver skaper uro blant ansatte. Derfor er det avgjørende viktig at de ansattes sikres representasjon og

medbestemmelse gjennom sine tillitsvalgte. Forskerforbundet mener medbestemmelsen må ivaretas langt bedre i videre arbeid med digitalisering – både når det gjelder løsninger som går på tvers av institusjoner og ved den enkelte institusjon, og for administrative tjenester så vel som for digital infrastruktur tilknyttet forsknings- og undervisningsvirksomheten.

Avslutningsvis

Norge er fortsatt i unntakstilstand. Korona-utbruddet har gjort at institusjonene de siste ukene har tatt i bruk digitale verktøy og løsninger svært raskt og i stor skala. Forskerforbundet slutter seg til den rosen ledelse og ansatte har høstet for å ivareta kjerneoppgaver og for sikre at særlig studentene i minst mulig grad blir skadelidende. Denne perioden har satt eksisterende infrastruktur og løsninger på prøve, gitt verdifulle erfaringer og avdekket nye problemstillinger. Selv om sektoren på sikt skal tilbake til mer ordinær drift, er det all grunn til å tro at digitaliseringen vil skyte fart i kjølvannet av koronautbruddet. Flere institusjoner kartlegger nå studentenes og de ansattes erfaringer med digital undervisning og eksamen under korona-utbruddet. Det gir viktig innsikt. Forskerforbundet mener det er avgjørende at institusjonsledelse, ansatte og studenter får tilstrekkelig tid til erfaringsutveksling og at kunnskapen denne perioden gir legges til grunn i videre arbeid med ny digitaliseringsstrategi.

Med vennlig hilsen
Forskerforbundet

Guro Elisabeth Lind
Leder

Hilde Gunn Avløyp
Generalsekretær